

AZ ERDŐ

AZ 1862-BEN ALAPÍTOTT ERDÉSZETI LAPOK 121. ÉVFOLYAMA

1986. JÚLIUS * XXXV. ÉVFOLYAM 7. SZÁM

T A R T A L O M

<i>Szántó Gábor</i> : Somogyi erdőkről	285
<i>Zsilvölgyi László</i> : Kötélpályadarus faanyagmozgatás a Mátrai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaságban	290
A cöndogiai szukoesszió kérdései (<i>dr. Szodfridt István</i>)	295
<i>Lakatos László</i> : KSK—16 kötélpálya a Mecseki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaságban	296
Erdeink állapota és a kitermelhető fatömeg (<i>Rakonczay Zoltán</i>)	299
Megjegyzések Rakonczay Zoltán cikkéhez (<i>Gáspár-Hantos Géza</i>)	304
<i>Dr. Hanyóvári Csaba</i> : Fűrészüzemek alapanyagellátásának számítógépes szervezése	305
Ünnepi beszéd az Esztergomban végzett erdész diákok találkozóján (<i>dr. Firtás Oszkár</i>)	308
<i>Csincséné Papp Zsuzsanna</i> : Geotextiliák felhasználásának lehetőségei az erdei útépítésben	311
<i>Gyarmati László, Havas Tibor</i> : Nagyvadállomány jellemző adatainak meghatározása közvetett úton	315
Mátyás Cs. szerk.: Nemesített erdészeti szaporítóanyagellátás (<i>dr. Tompa Károly</i>)	319
<i>Dr. Hiller István</i> : Adatok a magyar erdészeti munkásmozgalom történetéhez I.	320
<i>Gaál György</i> : Óshonos nyáraink és fűzeink génmegőrzése	325
„A bővített újratermelés és jövedelmezőség az erdőgazdaságban” OEE ankét, 1986. május 15. (<i>Jérôme René</i>)	329
<i>Címkép</i> : 1985. évi ónos eső okozta kár Istváni 8/C, 32 éves erdeifenyvesében, előző évi gyérités után A hállapon: Gyertyános kocsányos tölgyes Taranyban (<i>Szántó G.</i> felvételei)	

СО ДЕРЖАНИЕ

<i>Г. Санто</i> : О шомодьских лесах	285
<i>Л. Жилельди</i> : Трелевка древесины в Матре с помощью крановоканатной установки	290
<i>Л. Лакатош</i> : Канатная трелевочная установка КШК—16 в Мечеке	296
<i>Д-р Ч. Ханвარი</i> : Применение ЭВМ в организации снабжения предприятий пиломочной промышленности древесным сырьем	305
<i>Ж. Палп-Чинчане</i> : Возможности использования геотекстилов в строительстве лесных дорог	311
<i>Л. Дярматш—Т. Хаваши</i> : Установление показателей, характеризующих большую охотничью фауну косвенным путем	315
<i>Д-р И. Хиллер</i> : Данные к истории венгерского лесного рабочего движения	320
<i>Д. Гаал</i> : Охрана генбанка отечественных тополей и ив	325

CONTENTS

<i>Szántó G.</i> : On the forests of Somogy region	285
<i>Zsilvölgyi L.</i> : Wood transporting by cable crans in the Mátra Hills	290
<i>Lakatos L.</i> : KSK—16 cable railway in the Mecsek Hills	296
<i>Hanyóvári Cs.</i> : Computerized organisation of raw material supply of saw mills	305
<i>Mrs. Csincséné Papp Zs.</i> : Possibilities for the use of geotextiles in the forest road-building	311
<i>Gyarmati L.—Havas T.</i> : Indirect determination of characteristic parameters of the big game stand	315
<i>Hiller I.</i> : Contributions to the history of the Hungarian forest workers' movements	320
<i>Gaál Gy.</i> : Gene-preservation of our indigenous poplars and willows	325

A Z E R D Ő

Az Országos Erdészeti Egyesület kiadványa. Szerkesztő: dr. Solymos Rezső. A szerkesztőség címe: Budapest V., Kossuth L. tér 11. Levélcím: 1860. Budapest, MÉM. EFH. Kiadja a Delta Szaklapkiadó Műszaki Szolgáltató Leányvállalat, 1442 Budapest VII., Garay u. 5. Telefon: 215-440. Felelős kiadó: dr. Varga György igazgató. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő hivataloknál és a Posta Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodáján (Budapest, József nádor tér 1. 1900), vagy átutalással a 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Egy szám ára 20,— Ft, előfizetés egy évre 240,— Ft. Külföldön terjeszti a KULTÚRA Könyv- és Hírlap Kereskedelmi Vállalat (Budapest, Pf. 149. H—1389) és a MAGYAR MÉDIA (Budapest, Pf. 279. H—1392). Az évi előfizetés ára: 7 dollár.

Révai Nyomda Egri Gyáregysége, Eger. 86 2884 Igazgató: Horváth Józsefné dr.

Index: 25 508

HU ISSN 0014—0031

SOMOGYI ERDŐKRŐL

SZÁNTÓ GÁBOR

Természetföldrajzi adottságaiból eredően Somogy megye hazánk egyik leg-erdősültebb területei közé tartozik. A megyék rangsorában, az erdőterületének nagysága alapján 1984-ben Borsod-Abaúj-Zemplén megye után a második helyet foglalta el. Itt található az ország erdővagynomának kerekén az egytizede és ez a térség adja a fakitermelés több mint tíz százalékát.

Erdőterületének hajdani kiterjedéséről legendák születtek, ezeket azonban csak mértéktartással kezelhetjük, mert a történelem során hol több, hol kevesebb volt az erdő területe a politikai, katonai, gazdasági helyzettől függően.

A megye területének közel egyharmadát (1920 km²) kitevő külső-somogyi dombvidék erdősültsége napjainkban 16%. Az elmúlt 750 év alatt — a török hódoltság és az ezt követő hosszú korszakot nem számítva — ezen a vidéken az erdősültség alig változott. Somogy többi részén azonban jóval magasabb volt — és ma is az — az erdők aránya, noha a mai értelemben vett erdő művelési ágú területekkel a régi adatok közvetlenül nem vehetők össze, mert a földrészleteket hol ilyen, hol olyan művelési ágban, vagy elnevezés alatt tartották nyilván, ami a mai gyakorlatunktól sem teljesen idegen.

Az erdők minőségéről *Richard Bright* angol utazó 1815-ben többek között azt írta, hogy a bélavári erdő Magyarország legszebb erdeinek egyike. Megállapítása nem tekinthető túlzásnak, hisz 150—160 cm mellmagassági átmérőjű fákról van szó, ahol az ágtszta törzsrész 9—12—15 méter volt. Ehhez hasonló erdőt mutatott be az 1970-es évek végén *Losonczy Mihály* Bolhó határában. Ebben az erdőben két darab kétméteres és számos méteren felüli mellmagassági átmérőjű kocsányos tölgyfát találtunk, noha az erdő javát már rég kitermelték. Egy-egy öreg bükkfát — még a somogyi homokon is — napjainkig láthatunk.

Természetesen leromlott erdők is szép számmal voltak. Az erdők jelentős részét legeltették. Ennek ősi hagyományai voltak — makkos Pannónia, Somogy a királyi kanászok földje. Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy ugyanazt a területet egyszer erdőként, máskor legelő vagy egyéb művelési ágban szerepeltették. Részben a régi korból veszi eredetét a mai fáslegelők többsége is, noha a rendszeres legelőfásítás már a századforduló idején sem volt ritka esemény. Somogy megyében jelenleg mintegy tizenötezer hektár legelőerdőt (fáslegelőt) tartunk számon, és sok gondot okoz hasznosításuk, erdővé vagy mezőgazdasági területté történő alakításuk.

Bedő Albert 1896-ban kiadott munkája Somogy megye 670 484 ha területéből 140 532 ha, 21% erdőt tárgyal. Az 1970. évi Erdőleltár 608 259 ha közigazgatási területen 140 413 ha, 23% erdőről, a MÉM Erdőrendezési Szolgálat 1984-re aktualizált számítógépes adatai pedig 603 624 ha területből 162 466 ha, 26,9% erdőről és erdőhöz tartozó területről (erdő, nyiladék, vadföld stb.) tesz említést. A három forrás adatai természetesen csak igen körültekintő módon hasonlíthatók össze, és csak nagyvonalú tájékoztatásra alkalmasak, hisz a különböző időpontokban eltérő módszerekkel, különböző tartalommal és pontossággal történt az adatrögzítés. Ennek ellenére számos adatsor a valós folyamatokat tükrözi. A változásokat táblázat tartalmazza.

Amit az utóbbi négy évtizedben erdőterületeink növelése, faállományaink javítása érdekében tettünk, arról minden túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy sokat — ami nem jelenti, hogy elég — noha gondjaink is több irányból

Fanem	1882-ben			1970-ben			1984-ben		
	terület		fater- més	terület		fater- més	terület		fater- més
	ha	%	m ³	ha	%	m ³	ha	%	m ³
Tölgy	47383	34	149490	28262	23	123030	34024	25	279373
Cser	29601	21	89976	17860	15	83171	15535	11	103094
Bükk	8755	6	28860	3317	3	13693	3353	2	32996
Gyertyán	26264	19	86579	11414	9	58378	9637	7	51431
Akác	299	-	869	22602	19	112999	24106	17	220918
Juhar				732	1	2075	719	1	7561
Szil	2813	2	11110	647	1	2710	148	-	1475
Kóris				1452	1	6601	1727	2	18254
Egy.kem.				802	1	2598	490	-	4183
N.Nyár				2379	2	14690	3042	2	23374
H.Nyár	599	-	3036	417	-	2914	489	-	3817
Fűz				603	-	3514	885	1	8199
Éger	5208	4	13690	11989	10	63314	19593	14	132680
Hárs	180	-	478	3370	3	20189	3713	3	40601
Egy.lágy	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nyír	15743	11	41518	1757	1	5637	1489	1	17057
Fenyő	3687	3	12652	13099	11	60726	18675	14	174027
Együtt:	140532	100	438258	120702	100	576239	137625	100	1119040
Egyéb ter.	X	X	X	19711	X	X	24841	X	X
ÖSSZESEN:	140532	X	438258	140413	X	576239	162466	X	1119040

Az 1882-es adat Bedő Albert munkájából származik.

Az 1970. évi adatsort az 1970. évi Erdőleltárból vettem, de 60 916 m³ fatermést a fanemek között területarányosan osztottam fel.

Az 1984-es adatsort a MÉM ERSZ aktualizált adathalmaza.

növekednek. A rendelkezésünkre álló adatok szerint 1950. és 1984. között 47 726 ha növekmény mutatkozik, amelynek a zöme erdőtelepítésből, cellulóznyár telepítésből, egy része pedig természetes felcsapásból, fáslegelő erdővé minősítéséből ered. Növekvő fatermesztési és erdővédelmi gondjaink az erdei vadkár, a fenyvesek abiotikus és biotikus károsodása, a nyárasok állapota, és három év óta — Somogyban addig ismeretlen — egyelőre szórványosan előforduló kocsánytalantölgy pusztulása terén jelentkeznek olyan súllyal, amely határozott intézkedéseket követel.

Az erdei vadkár a vadgazdálkodás fellendülésével az 1960-as évek második felétől fokozatosan érte el azt a szintet, amikor már igen nagy térségekben a fatermesztés termékszerkezeti összetételének egyik igen fontos, esetenként meghatározó tényezőjévé vált. És éppen ebben az időszakban került megszüntetésre a védekezés egyik leghatékonyabb formájának, a vadkárelhárító kerítések építésének — véleményem szerint korábban bevált — finanszírozási rendszere. Természetesen nem azt kívánom állítani, hogy egyedül a kerítések építésével megoldható a probléma, de a vadlétszám célszerű szabályozása és az erdősítések egy részének a kerítéssel történő védelme eredményre vezet.

Somogyban főleg a jó kocsányos- és kocsánytalantölgyesek, vagy ehhez hasonló értékű célállományok felhozásában okoz a vad rendkívül érzékeny károkat, kedvezőtlenül befolyásolva a fajajösszetételt, megdrágítva az erdősítést, maradandó károsodást okozva a vad szájából kinőtt állományok esetében is. Ez a vidék pedig a jó tölgyesek hazája volt és reméljük, hogy az is marad.

Fenyveseink nyolcvankilenc százalékát az eredeifenyő alkotja, és zömmel az elmúlt negyven évben létesítettük annak a nagyszabású erdőszerkezet-átalakítási munkának és erdőtelepítési programnak a keretében, amely a tervgazdálkodással lényegében egyidőben kezdődött és napjainkig is tart.

Somogy megye 187 km² kiterjedésű, 3,8 millió köbméter élőfakészletű fenyő-állományából az utóbbi negyven évben 154 km² fenyvesítés történt, amelynek 1984-ben 2,6 millió köbméter volt az élőfakészlete. Fenyveseink fajlagos fatömeg-produkciója kitűnő, 9,3 m³/ha évente. A húsz év fölötti fenyvesek hektáronkénti fatömege meghaladja a vele azonos korú akácok fatömegét, idős korokra azonban kiritkulnak, ezért főként rövid vágásfordulóval kezelt ipari erdőként lehet jelentős szerepük. Fenyveseinkben azonban rendkívül komoly károk keletkeztek, amely elsősorban a Somogyban uralkodó éghajlati tényezőkkel van okozati összefüggésben.

Személyes tanuja voltam az 1960. év körüli zúzmara okozta fenyőtörésnek, amely Nagyberki, Kercseliget rudas fenyveseiben olyan károkat okozott, hogy néhány év alatt több erdőrészletet tarra kellett vágni. 1962-ben a középrigóci erdőben ónos eső miatt tizenháromezer köbméter rudas fenyvest kellett kitermelni (*Hajdú István* doktori értekezése). 1967 nyarán Középrigóc térségében óriási vihar söpört végig több tízezer köbméter széltörést okozva, ennek a zöme szintén fenyő volt. 1972 nyarán Nagyatád és Somogyszob térségében emberemlékezet óta nem tapasztalt erejű, tornádószerű vihar pusztított, több mint tizennégyezer köbméter fát — zömmel tölgyest és cserest — szószerint letarolt.

1983-ban a délsomogyi területeken 30—40 ezer köbméteres széltörés történt. A legnagyobb csapást azonban az 1984. évi tapadós hóesés okozta. Az akkori felmérés szerint 7877 ha, 1774 ezer köbméter, zömmel 14—45 év közötti fenyves mozaikszerűen károsodott, ebből 3320 ha területen 466 ezer köbméter fenyő ténylegesen összetört. 1984-ben úgy véltük, hogy a károsodás miatt 1434 ha fenyvest tarra kell vágni, 4150 ha területet soron kívül meg kell gyéríteni, 2293 ha területet pedig meg kell tisztítani. 1985-ben azonban ismét ónos eső hullott és az 1984-ben gyérített fenyvesek egy részét úgy összetörte, hogy nagy területek további letarolása vált szükségessé.

Az 1984. évi kármérséklés során 600 ha tarvágás, 1433 ha nevelővágás (egészségügyi termelés) történt 211 000 köbméter fenyő kitermeléssel. 1985-ben nyugodtan mondhattuk, hogy az 1984. évi kárbecslésünk sajnos nem volt túlzott, és a kialakult kárláncolat utódainknak is bőséges tennivalót, egyben tapasztalatot is biztosít, amely a célállomány megválasztásától, az erdőnevelésen keresztül a piaci érdekeltség széles skálát ölel fel.

Az országos nyárfatelepítési, cellulóz-nyárfatermesztési program az 1/1966. (I. 30.) FM—PM számú rendelet kiadásával kezdődött. Somogy megyében 8170 ha területet jelöltek ki erre a célra. Az állami gazdaságoknál 4195 ha, a termelőszövetkezeteknél 3975 ha területen tervezték a telepítést. Az állami gazdaságok 1966—1970. között összesen 966 ha, a termelőszövetkezetek 448 ha, együttesen 1414 ha cellulóznyár telepítést végeztek. A cellulóz-nyárasokon kívül az erdőgazdaságoknál 926 ha, az állami gazdaságoknál 854 ha, a termelőszövetkezeteknél 393 ha, együttesen további 2173 ha; 1970 nyarán mindösszesen

Háromfa 9/A, 15,1 ha, 9 éves bekerített kocsányos tölgyes

3587 ha nemes nyár volt a megyében. A kedvezőtlen tapasztalatok alapján az eredeti program végrehajtását az 1970-es évek legelején az erdőfelügyelőség kénytelen volt radikálisan mérsékelni.

Az intézkedés megalapozottságát a Balatonnagyberek Állami Gazdaság 1973. évi szanálási eljárása igazolta, ahol a szanálóbizottság az 1949-től végzett összes nyártelepítést tételesen felülvizsgáltatta. Részben ennek eredményeként — az 1968 előtt végzett nyártelepítések közül — 994 ha nyáras kiselejtezésére született javaslat, amit a szanálóbizottság a kár nagysága miatt mintegy fele arányban fogadott el, de ez a nyárasok tényleges állapotán természetesen mit sem változtatott.

A somogyi nyárfatermesztés kedvezőtlen eredményeit a balatonnagyberek területén az alkalmatlan termőhely és az ehhez társult kéregfekély (valószínűleg már a szaporítóanyag is fertőzött volt), a böhönyei térségben a vadkár okozta. Jó, vagy elfogadható nyárasok csak kisebb területeken vannak. Az általánosan ismert legjobb nyárasok a barcsi „Vörös Csillag” Mezőgazdasági Termelőszövetkezet mezővédő erdősávjaiiban voltak. Ezeket 1952-ben telepítették. 20 éves korában a Barcs 140 B jelű, 0,55 ha területű óriásnyár érte el a legnagyobb produktumot $28 \text{ m}^3/\text{ha}$ évi átlagnövekedéssel. Ez azonban kitűnő cukorrépaföldeken volt és ott sem tömberdőben.

Üzemi méretekben a Somogyi EFAG sáncpusztai nyárasai voltak a legjobbak. A 17 éves korában letermelt Barcs 50/D, A jelű, 17,8 ha területű nyáras véghasználati fatömege 2320 m^3 volt. Sajnos az előhasználati fatömeg ismeretlen, így az összfatermést nem ismerjük. A Barcs 48/B, C- és 49/A, B, C erdő-

Mosdós 9/G 1,3 ha, 16 éves kocsányos tölgyes erős vadragással

részletek 106,3 ha területén 21 éves korban 11 483 m³ véghasználati fatömeg volt. Somogy tehát tömeges nyárasításra nem, vagy csak kevésbé alkalmas. „Somogy nyárfája az éger”, itt található az ország égereseinek a fele.

A középkorú és idős kocsányos tölgy állományok váratlan részleges elszáradása több periódusban előfordult. Ezek a károk azonban jelentős volumenük ellenére is helyi jellegűek voltak, és fellépésüket a vízrendezésekkel, a talajvíz szintjének hirtelen bekövetkezett változásával hoztuk kapcsolatba. Teljesen új jelenség azonban a kocsánytalan tölgyesekben 1984 óta észlelt szórványos — szálankénti, vagy kiscsoportos — pusztulás, amely a törzskiválasztó gyéritési korú állományoktól a véghasználati korig előfordul (Bószénfa—Lipótfá között). Ez Somogyban nem okoz még érzékeny károkat, de vele mint véglegesen nem tisztázott okokból eredő potenciális veszéllyel feltétlen számolnunk kell.

Ésszerű anyag- és energiatakarékosság megvalósítása, melléktermék és hulladék hasznosítása címmel 1986-ban is országos pályázatot hirdet az MTSZ 12 társkiíróval együtt, a VII. ötéves tervidőszak három kormányprogramjához kapcsolódóan.

Pályadíj 50, 40 és 30 ezer forint. A pályázati feltételek az MTSZ területi szervezeteinek titkárságain vehetők át. A pályázatok beküldési határideje 1986. szeptember 4. 24 óra.